

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

Az elemi oktatás Párisban.

Páris népoktatásügye igen logikusan fejlődött. A forradalom szolgáltatva előzményekből szigorú egymásutánban következett a mostani kifejlődés. A forradalom kiküzdötte az ember jogait, ebben benne voltak a gyermek jogai is. Az embernek joga van a szabadsághoz. A gyermeknek joga van a szabadság kiküzdésére szükséges testi és szellemi erőkhöz. Nem a zsarnok hatalma, hanem a tudatlanság teremti meg a szolgaságot. A tudás hatalom, a tudatlanság rabszolgaság.

A forradalom azonban csak hangoztatta a tudás szükségességét, de annak megszerzésére keveset tett. Napoleon közoktatásügyi programja ebben a mondatban fejeződött ki: «Tanítás által minden embert kivétel nélkül emberi méltóságának tudatára kell ébreszteni.» E programot határozott alakban a császárság bukása után valószínűsítették meg. Mikor mindinkább átment a köztudatba, hogy a sedani vereséget nem a német hadvezérek, hanem a német iskolamesterek mérték a franciákra, akkor kezdtek fokozottabb mértékben Franciaországban is szervezni a népoktatást. A demokratikus gondolat kifejlődése is nagyon hozzájárult a népoktatásügy fellendítéséhez. A szuverén uralkodó helyébe a nemzeti szuverénítás lépett. A kormányzat a kiváltságosak kezéből a nép kezébe jutott. A kormányzáshoz pedig értelmesség kell, aminek pedig legkisebb mértéke az írni-olvasni tudás. A politikai okokon kívül gazdasági és szociális okok is siettetették a népoktatás felvirágzását. Az új berendezésű demokratikus társadalom nemcsak politikai jogokat, hanem anyagi jólétet is akart. Fejleszteni akarta a földművelést, az ipart, a kereskedelmet. Nemcsak munkaerőre, hanem tanult, értelmes munkásokra is szüksége volt. A nép- és inasiskolákban kellett a polgárok kezébe adni azt a fegyvert, mellyel az idegen országok versenyével sikeresen megküzdhetnek. A törtenelmi arisztokraták helyébe munkás élite-eket kellett nevelni. Az atelièerek, nagyobb műhelyek, bányák, kereskedelmi házak vezetésére alkalmas egyéneket kellett az iparos- és kereskedelmi iskolákban képezni.

E feladatok megoldásában Párisnak vezető szerep jutott. Évi budgetjéből 35 milliót juttat a népnevelésnek. Iskoláira az állam ügyel fel, de a költségeket egészen a város viseli. Ezért a nagy áldozatért szabad keze van iskolái vezetésében. Az elemi iskolák munkarendjét, elhelyezését, tanítóit egészen függetlenül választja meg. Az állam e nagy autonomia miatt nem féltékenykedik, hanem inkább a város sikerültebb iskola-típusait az ország különböző városaiban állami költségen szintén meghonosítja.

Párisban a népnevelés ügyét a következő iskolanemek szolgálják: 1. l'école maternelle, 2. l'école primaire élémentaire, 3. l'apprentissage, 4. l'école primaire supérieure. Az első kettőt a tanulók 2. életévüktől a 13.-ig; a két utolsót pedig a 13. évüktől kezdve látogatják. Az iskola-látogatás a 2. évtől a 10.-ig fakultatív, a 10.-től a 13.-ig kötelező; azontúl ismét fakultatív.

Az *école maternelle* a régi *salle d'asile*ből fejlődött ki. A *salle d'asile*-ok felállítását 1837-ben rendelték el. Ezek inkább menedékházak, mint iskolák voltak. Nagyobb gondot fordítottak a szegény gyermekek testi gondozására, mint értelmök kifejlesztésére. 1881-ben megváltoztatták nevüket is, meg jellegüket is. A menedékházakból nevelőintézetek lettek, ahol a gyermekeknek nemcsak fizikai, hanem intellektuális és morális tehetségeit is fejlesztik.

Mihelyt a gyermekek járni és beszélni kezdenek, kétéves koruktól kezdve bejárhatnak az *école maternelle*be. Itt azután játszva tanítják őket látni. Élesztetik képzelőtehetségüket. Ébresztetik lelkiismeretüket. Nagyon rövid, nagyon élénk, nagyon mulatságos leckékben megtanítják őket írni és olvasni. Megismertetik velük a közönségesebb növényeket és állatokat. Golyókat fűznek fonálra, papírból kockákat vágnak ki s megtanulják a matematika elemeit. Színes fonalak összerakásával gyakorolják magukat a kézügyességben. Énekelnek, táncolnak, társasjátékokat játszanak. Koruknak megfelelő tornázással rugalmassá, hajlékonyá teszik tagjaikat.

Mikor a 6. vagy 7. évüket elérték, átmennek az *école primaire élémentaire*be. A tehetősebb szülők, akiknek módjukban van gyermeküket felügyelet alatt tartani, nem küldik gyermekeiket az *école maternelle*be, hanem egyenesen az *école primaire élémentaire*be. Az *école maternelle*be Párisban 175 ezer gyermek jár, az *école primaire élémentaire*be négyszer annyi. Ebben az iskolában már elváltatták a fiúkat a leányoktól. Ennek az iskolának a feladata a morális érzék kifejlesztése, a polgári jogok és köteleességek megismertetése, az olvasható írás és folyékony olvasás megtanítása. Tanítják a francia irodalom elemeit, Franciaország földrajzát és történetét. Megismertetik a tanulókat a legegyszerűbb számkapcsolatokkal és a természettudomá-

nyok elemeivel s azok legegyszerűbb gyakorlati alkalmazásával. Tanítják őket rajzolni és énekelni. Gyakorolják őket a kézimunkában és tornázásban.

Ha megtanultak helyesen írni és hibátlanul olvasni, ha főbb vonásokban megtanulták hazájuk történetét és földrajzát, akkor vizsgálatot tehetnek az iskolától független bizottság előtt. Ha ezt a vizsgálatot a tanulók 12 éves korukban sikerrel leteszik, akkor a további iskolabajárás kötelezettsége alól felmentetnek. Akik pedig kitüntetéssel (examen avec distinction), azok különböző összegről szóló takarékpénztári könyvet kapnak ajándékba. Ez a takarékpénztári könyv a fiúé, nem pedig a szüleié. A szülők semmi körülmények között hozzá nem nyúlhatnak, a fiú is csak húszéves korában kapja meg, de akkor a betéti összeg kamatos kamatjával együtt.

A tanítás az école maternelleben is, meg az école primaire élémentaireben is teljesen ingyenes. Nemcsak, hogy tandíjat nem fizetnek, hanem tanszerekkel is a város látja el a tanulókat. Könyveket, füzeteket, írószereket osztanak ki közöttük. Sőt a szegényebb tanulókat ruhával és élelemmel is ellátják. Az iskolákban rendszeren kantin is van, ahol ebédet adnak a gyermekeknek. Gyógyszereket, orvosi segílyt is nyújtanak azoknak, akik arra rászorulnak. Több elemi iskolának internátusa is van, ahol vagy teljesen ingyen, vagy igen csekély díjazásért adnak teljes ellátást. Nyáron pedig egész gyermekkaravánokat szállítanak a tengerpartra vagy Normandia, Bretagne árnyas erdőibe. A hullámos víz, a finom homok, a tiszta levegő megedzi a kis vézna testű párisi gyermeket. Megerősödik a test, felélénkül a lélek, a 3 frank kiadás, melybe minden üdülő gyermek naponként kerül, bőven megtérül a testben és lélekben megerősödött ifjú későbbi munkájával.

Mikor a párisi gyermek eléri a 13. évet, két út áll előtte: vagy folytatja az iskolabajárást, vagy kenyérkereső pályára lép. Itt nem beszélünk azokról, akik középiskolában folytatják tanulmányukat. Ezek egy vagy két évvel előbb válnak ki az elemi iskolából. Itt csak azoknak a tanulmányaival foglalkozunk, akik ipari, vagy kereskedelmi pályára lépnek. Párisban jelenleg van 14,000 fiú- és 6000 leánytanonc. Most ezeknek a sorsa érdekel bennünket.

Párisban is, mint mindenütt, általános a panasz, hogy a műhelyekben az inasokat nem tanítják meg elegendő a mesterségükre. Ez mindenütt nagy baj, de különösen nagy csapás Párisra, ahol azelőtt a legügyesebb ipari munkásokat képezték. Páris és vidéke tele van a gyárak, műhelyek, laboratóriumok ezreivel, ahol a világ legügyesebb munkásai alkották azokat a művészi esecsebecségeket, melyekért milliókat küldött Európa minden országa. Ezt a virágzó műipart a tanon-

coK oktatásának elhanyagolásával veszély fenyegeti. Régente az iparosok lassan, drágán, de jól dolgoztak. Az inast családtagnak tekintették s türelemmel a mesterség minden ágába bevezették. Napjainkban a nagy szabadság a boldogsághoz fűzött nem minden álmunkat váltotta valóra. Egyenlőséget ígért s helyette óriási versenyt teremtett. Ma gyorsan és olcsón kell dolgozni. A silány portékát ügyesen kell maszkirozni, hogy tetszetős és kapós legyen. A munkások nem az egész mesterségüket tanulják meg, hanem annak csak nagyon kis részét. Azelőtt egy ember csinálta az egész órát, ma százan dolgoznak egy órán. Az egyik csak rugót tud csinálni, a második csak mutatót, a harmadik csak kereket s így tovább. Az inas tehát mesterségének csak a századrészét tanulja meg. Igaz, hogy ezt megtanulja nyolc nap alatt, míg céhbeli elődje nyolc évig ezt elinaskodott. Az inasra, különösen pedig annak szüleire csábító a mai helyzet, mert mindjárt keres. Ezért a kis magánérdekért azonban feláldozták az ipar nagy jövőjét. Ezen a bajon segíteni kellett. Kezdetben próbálták törvényekkel védeni az inas és az ipar érdekeit. Ezeket a törvényeket kijátszották. Most az iskolában tanulják azt, amit azelőtt a mesterektől sajátítottak el. Ma a műhelyekben kenyeret keresnek és szocialisztikus tanokat hallanak az inasok, mesterségüket az iskolában tanulják meg.

Páris városa mintaszerűen oldotta meg ezt a nehéz kérdést. Négy-féléképen nyújt az elemi iskolából kikerült tanoncoknak alkalmat arra, hogy mesterségében tökéletesíthesse magát.

A *cours élémentaires du jour* nyitva áll azok számára, akik az elemi iskola elvégzése után nem akarnak mindjárt kenyérkereső pályára lépni, hanem folytatni akarják iskolai tanulmányaikat. Egy vagy két éven át ezt a kurzust leginkább azok a fiúk és leányok hallgatják, akik kereskedelmi pályára akarnak lépni. Ezeknek az iskoláknak a tanterve nem mindenütt egyforma. Az illető városrészsükséglete szerint igazodik. A legtöbb helyen tanítják a háztartást, modern nyelveket, gépirást, gyorsírást és könyvviteltant.

A *cours municipiaux du soir* azok számára való, akik már szolgálatban vannak. Ezek akkor nyitják ki kapuikat, mikor a műhelyeket és boltokat bezárják. Járhatnak ide felnőttek is. A tanfolyam két évig tart. Itt a legügyesebb munkások gyakorlatilag tanítják a különböző műhelyi munkákat. A tanítók pedig megmagyarázzák a feldolgozott anyag szerkezetét, összetételét, sajátosságait, használhatóságát.

Az *écoles professionnelles*-ek szintén a tanoncok számára valók. 1872-ben állították fel az elsőt, azóta számuk 16-ra emelkedett. Ezek közül nyolc a fiúké, nyolc a leányoké. Ez a 16 iskola épenséggel nem

egyforma. Az egyikben a fa, a másikban a vas megmunkálását tanítják. A Bouleban az elefántcsont kifaragásával, ékszerek készítésével foglalkoznak. A Germain-Pilonban a rajzolást, az agyagmintázást gyakorolják. A Bernard-Palissyben keramikával, dekoratív festéssel, tapétakészítéssel foglalkoznak. A nők könyvkötést, fehérműkészítést, csipkeverést, művirágkészítést tanulnak. A kézügyesítő és személesítő gyakorlatok mellett azonban nem hanyagolják el az észfejlesztő elméleti tárgyakat sem. Tanulják a természettudományokat, a művészetek történetét, a földrajzot, szóval mindazt, aminek a jövő intelligens iparos hasznát veheti.

Egy-egy intézetbe 50—110 tanuló járhat. A bejáró tanulóknak fele, igen gyakran pedig csak az ötödrésze fejezi be a tanfolyamot. Tandíj nincsen. Minden költséget a város fedez. Egy-egy tanuló átlag 4315 frankba kerül. Ezek az iskolák nevelik az iparosok elitjét. Ez nagyon fontos dolog, de talán még fontosabb az iparosok nagy tömegéről való gondoskodás.

Ez a *préapprentissage et les cours de demi-temps*ben történik. Ez az angol mintára alkotott iskola Páris legújabb iskola-faja. Ez a tanfolyam két részből áll. Az első rész mindjárt az elemi iskola elvégzése után kezdődik s tart két évig. A tanulók a rendes tanítási időben erre a célra berendezett műhelyekben gyakorlati és elméleti oktatásban részesülnek. 15 éves korukban elszegődnek valahova. Technikai kiképzetésük azonban tovább tart. Délután 5 óráig fizetésért dolgoznak. 5 órától 7 óráig ez a *demi-temps*. alkalmas vezetők felügyelete mellett tökéletesíthetik magukat iparukban. Ez kevésbé költséges, éppen azért demokratikusabb, mint az *école professionnelle*. Komolyabb és methodikusabb, mint a *cours municipieux du soir*, gyakorlatibb, mint a *cours élémentaires du jour*.

A tehetősebb iparosok és kisebb hivatalnokok tehetségesebb gyermekei az *école primaire élémentaire* elvégzése után nem lépnek mindjárt kenyérkereső pályára, hanem folytatják tanulmányaikat az *école primaire supérieure*ben. Ez az összekötő kapocs az elemi és középfokú oktatás között. Ilyen iskolája öt van Párisnak. Egy iskolára átlag 250 tanuló jut, akiket az elemi iskolák legjobb tanulói közül válogatnak ki. Ezen iskolákból kikerülő tanulóknak több mint a fele szintén ipari, vagy kereskedelmi pályára lép. Körülbelül 10%-a pénzügyi, építészeti, művészi foglalkozást keres. Innen kerülnek ki az elemi iskolai tanítók és részben a középiskolai tanárok is. A legtehetségesebbek pedig a Chaptal collégebe mennek. Ez már egészen modern középiskola. Ez kapcsolja össze a munkásosztályt a bourgeoisieivel. Az innen kikerülők a kézimunkások ügyességét s munkaszeretetét, az intelligens osztályok nyugodtságával, előrelátásával, taka-

rékosságával, izlésével egyesítik. Ezek lesznek az ipari és kereskedelmi középpontoknak a vezérei, mozzatói, a nemzeti vagyonnak a gyarapítói.

Azelőtt a műhelyekből indult hódító útjára a világhíres francia ipar, most az iskola vette át a neves mesterek szerepét. A műhely ma csak munkát és megélhetést ad, az iskola tanít, oktat nemcsak a tudományokra, hanem a mesterségre is. Tanít mindenkit rendszeresen, humanusan s ingyen. Az iskola menti meg a nemzeti ipart s ezzel a nemzeti vagyont.

Mátrai Rudolf.

Adalék a budapesti egyetem történetéhez.

Mednyánszky Alajos báró 1828-ban egyik tagja volt annak a bizottságnak, amely az iskolák és nevelés reformtervének kidolgozásán munkálkodott. Ebben az ügyben írta hozzája Schedius Lajos az itt következő levelet, amely kiváltképen egyetemünk multjához szolgál adalékkül. A levél jelenleg a Báró Eötvös József-Kollégium könyvtárában található, ahová a Mednyánszky-könyvtárral együtt jutott.

Hochgeborner Freiherr!

Meinem Versprechen gemäß habe ich die Ehre in der Beilage die Andeutungen mitzutheilen, die ich zur Beantwortung der gestellten Fragen für hinreichend erachte. Belieben Sie davon gefälligen Gebrauch zu machen.¹

In Bezug auf die bessere Einrichtung unserer Universität wünschte ich Ihrem Scharfblicke nur folgende Winke und Punkte anzugeben, deren weitere Ausführung Ihren Einsichten nicht schwer fallen wird.

So lange die untern Schulen in der jetzigen Lage bleiben, kann die beste Einrichtung der Universität keinen Nutzen stiften, indem sie lauter unvorbereitete Zuhörer erhält, die desto weniger Gebrauch von ihren Anstalten machen können, je zweckmäßiger diese als integrierende Theile der Universität beschaffen sind.

Vorzüglich ist aber zu bemerken, daß bei uns der Sprung von den Humanitäts-Classen zur Universität viel zu groß und gefährlich ist, als daß er nicht meistentheils nachtheilige Folgen haben sollte.

Ein Hauptmangel für alle literarische Cultur in Ungarn ist der Mangel eines Seminars oder Collegiums für künftige Lehrer und Erzieher. Schon die weise Fürstinn M. Theresia hat demselben durch Errichtung des sogenannten Collegii Repetentium einiger-

¹ A mellékletben arról szól, mennyit vesz be tandíjból az egyetem.